

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертационния труд на доц. Боянка Илиева Пенева, доктор, на тема:
„Теоретични основи на системата физическа култура – ретроспективен и
съвременен анализ с извеждане на компетентности”,

за придобиване на научната степен „Доктор на науките”,

по научната специалност Теория и методика на физическото възпитание

и спортната тренировка (вкл. МЛФ), професионално направление

Педагогика на обучението по физическо възпитание

РЕЦЕНЗЕНТ

проф. Никола Станев Попов, доктор на науките

Дисертационния труд е посветен на значимите, но подценявани въпроси, свързани с теоретико-методологическите основи на познанието в сферата на физическата култура.

Направен е добър опит за изграждане постройката на общата теория на физическата култура, като стремежът е да се изведе познанието на по-високо абстрактно ниво, стигащо до философската наука.

В емпиричната изследователска дейност у нас се обръща малко внимание на методологията, затова ориентацията на доц. Пенева към този въпрос заслужава подобаващо да се оцени, както и очертаването на видовете анализи, характеристиката на системния и холистичния подходи, та чак до въпроса за световното равновесие. Тук винаги има място за нови интерпретации. Например, холистичният подход се свързва с разбирането, че той е насочен към работата с тялото и психическата саморегулация, с моралното и с патриотичното възпитание. Специалното изследване на системната теория е добро постижение, доколкото са разкрити етапите в развитието на познанието за системата и системността. Освен това, понятието система е необходимо като изход за сполучлив анализ на физическата култура като система.

Постигание за авторката е сравнителното изложение на научни школи и течения от различни общности и държави.

Ценност е направеният преглед на англоамериканските теории за т.нар. „обучение в движение”, в които теории се използват по-абстрактни понятия, като: двигателна програма, двигателна схема, матрица на двигателното съдържание, вариативно обучение. Постигания от тези теории могат да се използват.

Представени са частично и постижения на руската школа: относно регулацията на двигателната дейност. Обхватът, разбира се, е незадоволителен, непълен.

Заслужават добра оценка анализът и констатациите относно методите в системата на физическото възпитание в Балканските страни. Върху този анализ се извежда изводът за ново модернистично разработване на уроците по физическо възпитание.

Новост в литературата е разкриването на фазите в развитието на физическото възпитание през последните 200 години. Определен е и критерият за разграничаването на фазите: доминирането на определен тип упражнения. В тази връзка с полезна стойност е и изложението на Р.

Лаблан и Ян Хаслан за двигателното обучение, за фундаменталните умения и за двигателните образци. Но едва ли може да се приеме в нашата литература понятието „поток”. Новост за състоянието поток е неговата физиологическа и биохимическа база, както и наличието му при обучението на подрастващи.

За отбелязване е и новата характеристика на функциите на физическата култура. Тази характеристика, включваща общи и специфични функции, е сполучлива и поради това, че утвърждава необходимостта спортът да се разглежда като средство и метод на физическо възпитание, и като предпоставка да се разкрият компетентностите на различните субекти, отговарящи за изграждането на определени личностови качества.

Отбелязвам и определен принос, свързан с текстовете за необходимите компетентности в областта на физическото образование. Компетентността се разглежда като саморазвиващ се образователен продукт. Направена е класификация на компетентностите: същински и индивидуални; също – прагматични. Отбелязани са още: етични и естетични компетентности. Посочена е ролята поотделно на същинските и индивидуалните компетентности, на тяхното място и ролята им в двигателната дейност при подрастващите и при високото спортно майсторство. И тъй като доц. Пенева акцентира върху динамичния характер в сферата на компетентностите, тя дефинира 12 насоки за тяхното развитие, което е ценен принос с приложен характер.

Ценност е и новият поглед към образованието – съобразен с новите изисквания на обществото и с утвърдените непознати до сега факти и обстоятелства. А именно: огромната и все повече нарастваща информация, хипокинезията, липсата на време за възстановяване, процесите на глобализация и нарастващите изисквания за хуманност. С поглед за преодоляване на „мускулния глад” при децата в днешния урбанизиран свят, авторката привежда и стряскащи факти, че 20% от учениците са близо един работен ден (7-8 ч.) пред компютрите, а някои и повече от 12 часа.

Въведен е терминът „обучение в движение” (мисля, че е двусмислен), взет назаем от други новопоявили се науки в областта на физическото възпитание. Направен е анализ (според мен недостатъчен) на така известните: кинантропология, кинезиология, физкултурология. Те се присъединяват към общата теория на физическата култура. За разлика от

тези нови науки, на спортологията е отделено излишно много внимание, тъй като това не е наука със свой предмет и методи (но може би, защото у нас тя евтино от недоучените стана удобно популярна!).

Принос е и посочването на нови средства и методи за обобщаване духовността на физическата култура. Тук на първо място са разкрити евритмията и паневритмията: те могат чрез спорта да изграждат духовни качества както при подрастващи, така и при възрастни. И още, препоръчани са: йога, с нейните философски основи на Аюрведа, източните бойни изкуства и системата на Нарбеков.

Като предупреждава, че в науката все още има много тайни относно подбора и реализацията на състезателите, след това отива към констатация и разобличаване на някои погрешни и подвеждащи разбирания относно формирането на физическите възможности и относно погрешни упражнения по време на тренировките.

Има някои нови и интересни моменти при разглеждането на културата и по-специално за нейната регулативна и продуктивна функция, за връзката ѝ с модата, с натрупването на информация, със семиотиката, със социалната система. Свързването на въпроса за връзката на културата с физическата култура е направо без каквато и да е стойност: този въпрос е разработен много добре от български автори и от рускоезични автори. Авторката не се е запознала с тях, за да може да отиде към нещо ново.

Принос с приложна стойност е проследеното развитие на учебните планове на спортната академия от 1942 г. до началото на 21 век за степента бакалавър. Направен е историкогеографски анализ с опит за извеждане на някои тенденции. Тук си заслужава да се отиде и по-нататък, да се изведат тенденции и прогнози.

Могат да се отнесат към приносите и постиженията още:

- Използването на трансдуховните процедури, когато доста различни научни области се допълват като преминават една в друга. Така се разкрива не само обясняващата функция на теорията, но и преходите между теориите;
- В много случаи историческият анализ се допълва от гносеолого-логическият анализ и обратно;
- Отбелязва се и се анализира културната и интеркултурната компетентност;

- Очертана е вариативната методика и като хипотеза и като упражнение;
- Изпълнени са специфичните функции на физическата култура;
- Обстойно е разгледана и концепцията за компетентностите във физическото възпитание: тяхната същност и видове, като са посочени най-важните за учителите по физическо възпитание.

В приложения (три) са дадени емпирични данни от проучване: на начина на живот на съвременните деца и подрастващите; на отношението на учителите по физическо възпитание към учениците; на отношението на учител, ученици и родители към физическото възпитание. Изведени са някои ценни изводи и научни факти, които могат да бъдат отнесени към основния текст.

Заслужава си да се отбележат и някои общи данни за дисертацията. Общо съдържа 335 страници, от които 300 страници основен текст, 20 страници за използваната литература и 25 страници за трите приложения. Именуваните литературни източници са 239, преобладаващите са на латиница.

Нагледните материали са сравнително малко, поради теоретичния характер на дисертацията.

Основният текст на дисертацията е в три глави. Втората е неподходяща за теоретично изследване.

Към дисертационния труд могат да се споделят някои дискуссионни разсъждения, критични бележки и препоръки.

Упреците относно някои погрешни разбирания за началното изучаване добре е да се съобразят с психологическите и физиологически обосновки относно фазите при формирането на двигателните навици.

Едностранчиво и неточно е твърдението, че емпиричното е първично пред теорията. Има и обратни случаи, когато се тръгва от теорията и след време се стига до емпирични факти. Също неточност има и в твърдението, че теорията е научна, доколкото е съобразена с практиката. Една от функциите на научната теория е да коригира и да извежда практиката на по-високо и на хуманистично равнище.

Мненията на някои използвани и цитирани автори не са авторитетни, не са „последна дума“ на науката. Дава се като кой знае какво откритие констатацията на Лаблан и Хаслан за положителния пренос в обучението. У нас много добре са разработени въпросите не само за преноса, но и за

интерференцията в процеса са обучението и при усвояването на двигателните навици.

Посочените като науки кинантропология, антропомоторика, кинезиология имат за корен възникналата в началото на 20-ти век американска школа, известна в психологията като бихейвиоризъм, върху популярния принцип „стимул-реакция”. Като поведенческа психология, тя не изучава опосредстващото. По-късно появилият се необихейвиоризъм поправя този пропуск. Посочените науки за движението всъщност са разклонения на бихейвиористичната школа; трудно могат да се приемат за науки.

Приемат се за новост и за откритие понятията в англезичните учения за двигателните умения, а именно „двигателна матрица”, „двигателна схема”, „двигателна програма”. А всъщност български учени и учени, които ползват кирилицата още през 60-те години на миналия век откриха ролята на представата и на мисленето при изграждането от отделните движения на цялостния двигателен навик (разграничават двигателния навик от двигателното умение!). Откриха и рефлекторното колело при автоматизацията на движенията, което откритие е по-богато отколкото това на Н. Бернщайн. Липсва българската литература и върху тази основа, използването на плодотворния сравнителен анализ.

Като препоръка: добре е да се разкрие холистичния подход в процеса на обучението.

Пренебрегнат е въпросът за културата и съответно за спортната култура като артефакти; пренебрегната е и олимпийската идея.

Неправомерно се противопоставя обучението чрез двигателна активност и обучението чрез спортове. Двата вида обучение взаимно се допълват.

Фигури 3, 4, 5 са на английски. Българският език е много хубав и богат. Използвайте го!

На доста места в дисертацията има наратив, наставления и поучения. Добре е да се избягват.

Доцент Боянка Илиева Пенева, е добре позната сред българската научна общност, а също така и зад граница. Участвала е в десетки научни

форуми в България и в редица Балкански страни. Части от дисертационния труд са публикувани в 14 списания и сборници както на български, така и на чужд език. Цитирана е в 14 издания, някои от които чуждестранни.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Като отчитам приносите и постиженията в рецензирания дисертационен труд, предлагам на уважаемото Научно жури да гласува положително за даване на доц. Боянка Илиева Пенева научното звание „Доктор на науките”.

Рецензент:

/проф. Никола Ст. Попов, ДН)